

СУЧАСНЕ ПОБУТУВАННЯ РЕКРУТСЬКИХ ТА СОЛДАТСЬКИХ ПІСЕНЬ НА МАТЕРІАЛІ ЗАПИСІВ З ПОЛТАВЩИНИ

У статті розглянуто результати експедиції в серпні 2014 року до Гребінківського району Полтавської області. У контексті сучасних суспільно-політичних подій в Україні основну увагу зосереджено на військових мотивах у текстах народних пісень, записаних у м. Гребінці та селах району. Наявність військових мотивів опосередковано зафіксовано у весільній пісенності й безпосередньо в необрядових ліричних піснях і баладах. Особливу увагу приділено соціально-побутовим пісням і баладам: козацьким, солдатським та рекрутським, а також їхньому побутуванню в сучасному культурно-суспільному житті.

Ключові слова: Полтавщина, народні пісні, соціально-побутові, рекрутські та солдатські пісні, виконавці.

В статье рассмотрены результаты экспедиции в августе 2014 года в Гребенковский район Полтавской области. В контексте современных общественно-политических событий в Украине основное внимание сосредоточено на военных мотивах в текстах народных песен, записанных в г. Гребенка и селах района. Присутствие военных мотивов опосредованно зафиксировано в свадебных песнях и непосредственно в необрядовых лирических песнях и балладах. Особенное внимание уделено социально-бытовым песням и балладам: казацким, солдатским и рекрутским, а также их бытованию в современной культурно-общественной жизни.

Ключевые слова: Полтавщина, народные песни, социально-бытовые, рекрутские и солдатские песни, исполнители.

The article is devoted to the results of the expedition, which took place in Grebinkivsky district (Poltava region) in August 2014.

In the context of contemporary social and political events in Ukraine the attention is focused on military motives in texts of folk songs recorded in Grebinka and villages of this district. The presence of military motives

recorded in wedding songs and non-ritual lyrical songs and ballads. Particular attention is paid to the social-domestic songs and ballads: Cossacks, soldiers' and recruits, as well as their existence in contemporary cultural and social life.

Keywords: Poltava region, folk songs, social-domestic, recruiting and soldiers' songs, performers.

У сучасних соціально-політичних умовах актуалізується тема війська, солдатчини, боротьби. Найповніше ця тематика втілена у великій групі соціально-побутових пісень, до яких належать рекрутські й солдатські.

Порівняно з масивом календарно-обрядової та епічної творчості, соціально-побутові пісні, зокрема рекрутські та солдатські, виникли досить пізно. Дослідники-фольклористи їхню появу пов'язують зі суспільними процесами початку XVIII ст. Отже, з огляду на вищевикладене, рекрутські та солдатські пісні є відносно молодим жанром. Окрім того, відгомони соціальних відносин, пов'язані з війною, простежуємо також і в інших масивах народної пісенності – у календарній та родинно-обрядовій, необрядовій пісенній ліриці, романсах та піснях літературного походження.

Інститут рекрутчини як соціально-історичне явище існував у вигляді військової повинності. А перші пісні жанру виникли у XVIII ст., одразу після введення наборів до війська.

Основною ґрунтовною публікацією рекрутських та солдатських пісень є видання 1974 року [1]. У передмові зазначено, що історія збирання жанру відносно нетривала, адже її початок припадає на другу половину XIX ст. До збірки ввійшли зразки, що містяться в збірниках М. Максимовича, В. Залеського, Ж. Паулі, А. Метлинського, М. Лисенка, П. Чубинського, О. Балліної, А. Коціпінського, О. Рубця, В. Милорадовича, Я. Головацького, Б. Грінченка, Д. Яворницького, А. Конощенка, О. Роздольського, С. Людкевича, П. Демуцького та в інших публікаціях. Основу аналізованого видання становлять не-

друковані записи, що зберігаються в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського (м. Київ) НАН України (далі – АНФРФ ІМФЕ НАНУ), в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, у Відділі рукописів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та записи, зібрані співробітниками відділу фольклористики Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України (далі – ІМФЕ НАНУ).

Цьому жанру соціально-побутової пісенності присвячена кандидатська дисертація «Українські народні рекрутські та солдатські пісні: мотиви, образи, стильові домінанти» О. Яринчиної, а також відповідні розділи «Частотного каталогу українського пісенного фольклору» Л. Єфремової [2, с. 637–655; 3, с. 438–449; 4] та її ж стаття [5]. Над зводом народної пісенності Полтавщини працює відділ етномузикології ІМФЕ НАНУ. Зокрема, співробітниця відділу А. Філатова підготувала масштабний покажчик записів з Полтавщини, які зберігаються в АНФРФ ІМФЕ НАНУ.

Гребінківський район лежить на північному заході Полтавщини. Він межує з Пирятинським й Оржицьким районами Полтавської області та Драбівським районом Черкаської. Мальовнича природа краю сприяла розквіту народної культури на Гребінківщині, зокрема й народного співу. Районне м. Гребінка (до 1901 р. – с. Тінь) назване на честь видатного українського письменника та поета, громадського діяча Є. Гребінки (1812–1848), який народився неподалік від теперішнього міста – у с. Мар'янівка. За своє коротке життя митець чимало встиг зробити для української культури. У міському Будинку культури створено музей відомого земляка.

Гребінківський район досі був малообстежений фольклористами. Тому в серпні 2014 року авторка запропонованої статті здійснила експедиційний виїзд до м. Гребінки та сіл ра-

йону. Увечері першого дня експедиції, 11 серпня, було записано народні пісні від учасників ансамблю «Берегиня» (керівник – Н. О. Луценко). Співаків зібралось багато, близько півтора десятка, але автентичних народних пісень знали та виконували четверо-п'ятеро співаків-жінок, одна з них – Галина Сергіївна Кочерга – родом із Драбівського району на Черкащині. Вона й заспівувала частину пісень. Гучний автентичний спів примушував напружуватися виконавиць, решта присутніх навіть затуляла вуха. Така особливість співу, на межі фізичних можливостей, спричиняла перевтому співаків, тому вони часто не могли виконати пісню до кінця.

Наступного дня, 12 серпня, несподівано трапився транспорт до с. Тарасівка (через це село, за легендою, проїжджав Т. Шевченко) Гребінківського району. У село прибула без попередження, як «сніг на голову», тому терміново довелося скликати співаків. Поки збиралися виконавці, мала нагоду поспілкуватися з вчителькою місцевої школи та завідувачкою шкільного краєзнавчого музею. До них приєдналася бібліотекарка, і всі разом почали пригадувати зразки дитячого фольклору, згадувати ліричні пісні. Тим часом на велосипедах (єдиний соціальний транспорт у селах) прибували співачки пенсійного віку, кинувши напризволяще своє господарство. Учасники ансамблю «Джерело» (керівник – С. М. Іванченко), справжні знавці автентичної народної пісенності з унікальними голосами, проспівали такі ліричні пісні, що їх не «брала» жодна нотно-музична графіка, а весільними піснями вони так і «сипали», ніби з невичерпного джерела. До Гребінки добиралася електричкою. Увечері з диктофоном навідалася до Валентини Олексіївни Левченко – жінки-інваліда, яка знає багато пісень, вишиває, пише спогади.

Середа 13 серпня – базарний, тому сприятливий для місцевих жителів і фольклористів день, оскільки лише в базарні дні до сіл району ходять автобуси двома рейсами: о шостій годині

ранку та о дванадцятій годині дня. За домовленістю з керівниками ансамблів їду до сіл Мар'янівка і Короваї. У Мар'янівці вийшла біля пам'ятника Є. Гребінці, попрямувала до клубу. Приїхала рано, клуб зачинено, чекаю. Так само на велосипедах з'їжджаються бабусі та жінки. На чолі з керівницею ансамблю Т. В. Ігнатович співаків прибуло багато. Вона ж допомогла добратися до Короваїв, де продовжила в камерній обстановці занедбаного клубу запис від учасниць ансамблю «Сусідоньки» (керівник – В. І. Запорожець).

В останній день експедиції, 14 серпня, таксомотором добиралася до с. Сліпорід-Іванівка, по дорозі підбираючи керівницю ансамблю К. П. Теслицьку. Запис проводила в хаті гостинних господарів – Петра Олександровича і Віри Степанівни Швеців. Перервалися на святковий обід: капуста, шуляки, печиво тощо. Фольклорний колектив «Перевесло» – це перший гурт, у якому не тільки присутні, але й активно співають чоловіки – господар оселі й Микола Михайлович Кравченко. У відповідальний момент закінчується заряд батарейок у диктофоні, запис здійснюю на мобільний телефон.

Роботу завершено. За чотири дні експедиції записано понад 200 пісень.

Під час експедиції респондентів розпитувала не тільки про дитячий та обрядовий фольклор, баладні та необрядові ліричні твори, але й про місцеві проводи в армію (про рекрутські й солдатські пісні). Спогадів про важливий етап у житті кожного чоловіка залишилося мало – усе відбувалося, як скрізь: застілля, пісні, сльози. Пісні – будь-які.

Мене цікавило, як тему проведів у солдати, солдатського життя, наслідків воєнних дій народ закарбував у піснях. Зібраний матеріал уможливив певні спостереження в різних жанрах пісенного фольклору. Військових мотивів у весільних піснях Гребінківщини майже немає, хіба що є згадка про ворогів, які не повинні переходити дороги:

1. Ой ви, вороги, вороги,
Да не переходьте дороги,
Бо це дорога й до Бога,
До свекрового й порога.
2. Да нехай перейде родина
Ще й щаслива година.
3. Да нехай перейде чоловік,
Щоб нашим молодим був довгий вік

(КДТ).

Наприкінці співу весільних пісень виконавці вигукують то «У!», то щось подібне до «І!».

У дитячих і жартівливих піснях військові мотиви відсутні, однак ними рясніють балади й необрядова лірика. У найдавніших баладах про кохання стрілець розлучає пару голубів (м. Гребінка). У пізніших – дівчина проводить в похід милого. Той безтурботно збирається одружитися на чужині, а дівчина проклинає коханого, бо їй «зв'язала руки» маленька дитина (КДТ).

У родинно-побутових баладах сина в солдати виряджає мати, наприклад, у баладі «Невістка-тополя» (за «Частотним каталогом...» 14-БР-02 [2, с. 552–555; 3, с. 252–254]). Син повертається до хати, а його дружину занапастила його рідна мати (с. Тарасівка). Через початкові слова «Виряджала мати сина у солдати» пісню іноді виконують на проводах в армію. Мотив проводів в армію міститься також в іншій баладі – про злу свекруху-отруйницю (за «Частотним каталогом...» 14-БР-04 [2, с. 556–558; 3, с. 255–257]). Повертаючись зі служби, син приводить із собою дружину. Отруюючи нелюбу невістку, мати труїть і сина (м. Гребінка).

Тему проводження матір'ю сина в солдати простежуємо також у пісенній ліриці. Варіант, записаний у с. Тарасівка, є контамінацією рекрутської пісні «В суботу пізенько, в неділю раненько» (за «Частотним каталогом...» 23-ЛС-12 [2, с. 650–

651; 3, с. 445–446]) і родинно-побутової «Закувала зозуленька» (за «Частотним каталогом...» 15-ЛР-05 [2, с. 578–579]). У ньому мати проводить сина в солдати і просить повернутися; син не обіцяє, адже кінь спіткнувся:

1. В суботу пізньо, в
В неділю ранньо
Кувала зозуля
В саду жалібньо.
2. Ой то ж не зозуля,
То рідная мати,
Вона ж виряжала
Синочка в солдати:
3. – Іди, іди ж, синку,
Не довго й барися,
Через два годочки
Додому й вернися.
4. – Ой рад би ж я, мамо,
Ще й раніше вернеться,
Да кінь вороненькій
В дорозі спіткнувся (КДТ).

Військові мотиви знайшли яскраве втілення і в козацьких піснях та баладах, зокрема про загибель козака на війні, коли його тіло лежить у чистому полі. Про це йдеться в баладі «Із-за гір, з-за гір» (за «Частотним каталогом...» 15-БР-11 [2, с. 573–574]). У ній полеглого козака оплакують зозулі (ластівки)-жалібниці (мати, сестра та дружина):

1. Із-за гір, з-за гір
Вилітав сокіл,
Ой-йя з-за хутора
Вилітало два.

2. Из-за хутора
Вилігало два,
Ой да й один одного
Братом назива.
3. – Де ти, брат, бував,
Що ти, брат, видав?
– Ой та видав я жито,
Козака вбито.
4. Убито його
Край озеречка,
Ой та розлилася кров
Кругом сердичка.
5. Розлилася кров
Кругом сердичка,
Ой та поросла трава
Крізь реберечка.
6. Приліта к ньому
Аж три ластівки,
Ой, шо перва ластівка –
Рідна матінка.
7. Друга ластівка –
Рідна сестронька,
Ой, а третя ластівка –
Невірна жона.
8. Де мати плаче,
Там річка тече,
Ой, а де сестриця,
Вийшла криниця.
9. А де сестриця,
Вийшла криниця,
Ой де невірна жона,
Посохла й трава.

Варіант цієї пісні було записано і від Валентини Олексіївни Левченко. Її спів, чуттєвий та зворушливий, найточніше допомагає слухачеві проникнутися психологічною складовою балади – мотивом туги матері за загиблим сином. У цій баладі яскраво виявлені риси ліро-епічної баладної піснетворчості з її неспішним викладом та трагічним завершенням. Балада має обрядове походження, яке вплинуло на її стильові особливості. Зокрема, це стосується складочислової будови чотирисегментної строфи (5+5)². Основний п'ятискладовик притаманний колядкам та багатьом весільним пісням. Співачка в руслі придніпровської традиції протяжного співу розширює третій сегмент строфи початковою часткою «ой», посилюючи, у такий спосіб, епічний характер виконання.

Найяскравіше військові мотиви простежуються в соціально-побутовій пісенності, у солдатських та рекрутських піснях. Серед них трапляються переклади та транслітерації російських солдатських пісень, як наприклад, «Последній нонешній деньочок» (НКБГ), що стала особливо популярною в часи Першої світової та громадянської війни в Росії.

Деякі традиційні солдатські та рекрутські пісні залишилися в пам'яті виконавців неповністю. Збережені фрагменти іноді навіть важко ідентифікувати із цим пластом народної пісенності. Так, у багатоголосому фрагменті пісні «Ой у лузі» (КДТ) ідеться про дівчину, яка породила сина, дала йому «личко, чорні брови» та не дала щастя-долі. Насправді, ця пісня має продовження: «розвивайся, дубе, мороз буде; збирайся, хлопче, похід буде» (за «Частотним каталогом...» 23-ЛС-03 [2, с. 644–645; 3, с. 438–439]). У такому ж скороченому вигляді пісню виконали співачки й із с. Мар'янівка. Вони ж згадали рідкісну пісню «Ой по лану, по лану», у якій удова приймає солдат, котрі шукають ночівлі:

1. Ой по лану, по лану
Да ще й по діброві
Попросилися ночувати
Солдати до вдови.
2. – Ой удово, удово,
Ой дай коням сіна.
– Солдатики ж ви мої,
Я ще й не косила.
3. Я й не сію, не орю,
Сім год без мужа живу,
Уже восьмая зима,
Як горюю я сама (КСМ).

Ще й досі в репертуарі народних співаків Полтавщини широко побутує рекрутська пісня XIX – початку XX ст. про жеребкування «у прийомі», коли майбутній рекрут у присутності офіцерів тягне жереб (за «Частотним каталогом...» 23-ЛС-09 [2, с. 649]). У варіантах цієї пісні з інших місцевостей парубка також запитують, чи є в нього жінка, рідні, батьки. Пісня має двосегментну строфу зі складочисленням 8+8, часто з повторенням другої половини з характерним приспівом. У записах з м. Гребінки і с. Мар'янівка пісня відома в таких варіантах:

1. Налий, мати, стакан рому,
Бо я їду до прийому.
Гей-у-гей, о-ха-ха,
Бо я їду до прийому.
2. А в прийомі скляні двері,
Там сиділи офіцери.
3. Там сиділи й генерали,
Стояв ящик з номерами.

4. Витягаю сорок п'ятий,
Закричали, що прийнятий.
5. Ой машина, ти залезна,
Куди милого повезла? (НКБГ).
1. Ой машина, ти залезна,
Куда милого завезла?
2. Ой машина, дай гудочок,
Подай, милий, голосочок.
3. Налий, мамо, стакан рому,
Бо я їду до прийому.
4. А в прийомі скляні двері,
Там сиділи офіцери.
5. Випав номер сорок п'ятий,
Записали, що прийнятий.
6. Я ж думала, що сміється, –
Він навіки розстається (КСМ).

Зразки цієї пісні записано і в інших селах Гребінківського району.

Та найбільше було зафіксовано варіантів військової балади «На горі стоїть хатина» (за «Частотним каталогом...» 23-БС-07 [2, с. 641–642]). Варіанти, записані на Гребінківщині, завершуються тим, що мати (Ярина) не впізнає скаліченого сина, який повернувся з війни. У записах з інших регіонів є продовження: син помирає від тілесних ран, а мати – з туги за ним. Однак під час експедиції були зафіксовані й варіантні відмінності пісні від різних виконавців. Після виконання, співаки з м. Гребінки зазначили, що текст щойнопроспіваного твору є неповним, адже в інших варіантах має продовження, де описано поранення сина Ярини. У записах із сіл, зокрема й з Тарасівки, згадано

про каліцтво сина – «увійшов на двох костилях, ще й без правої руки»:

1. На горі стоїть хатина,
Похилилася й вона,
В тій хатині жила Ярина,
Однока і сумна.
  2. Як-то ввечері пізенько,
Як заснуло все село,
До Ярини потихеньку
Хтось постукав у вікно.
  3. А Ярина відчиняє
Та й питає, звідки я.
– Ой хіба ж ти не впізнала
Свого сина Василя?
  4. Защиміло коло серця,
Закипіла в грудях кров...
– Ой хіба ж ти не впізнала? –
Син питає її знов (НКБГ).
-
1. На горі стоїть хатина,
Похилилася й вона,
В тій хатині жила Ярина,
(Й) однока і сумна.
  2. Раз увечері пізенько,
Як заснуло й все село,
До Ярини потихеньку
Щось постукало у вікно.
  3. А Ярина й відчинила
Та й питає: – Й звідкіля?
– Ой хіба ж ти не впізнала
Свого сина й Василя?

4. А Ярина відчинила
Та й питає: – Хто ж такий?
Увійшов на двох костиях
Ще й без правої руки.
5. Заболіло коло серця,
Закипіла в жилах кров.
– Хіба ж ньєнка не пізнала? –
Син питає матір знов (КДТ).

Лише у варіанті, записаному в с. Мар'янівка, події в сюжеті, після повернення сина, мають подальше розгортання:

1. На горі стоїть хатина,
Похилилася вона,
В тій хатині жила Ярина,
Одинока і сумна.
2. Раз увечері пізньєнко,
Як заснуло все село,
До Ярини потихеньку
Хтось постукав у вікно.
3. А Ярина відчиняє
Та й питає: – Хто такий?
Увіходить на костиях
Ще й без правої руки.
4. А Ярина відчиняє
Та й питає:
– [Звідкіля]?
– Ой хіба ж ти не впізнала
Свого сина Василя?
5. А послала постіль білу
І вечерять подала,
Сама сіла на постелі,
Як підкошена трава (КСМ).

Пісні з військовими мотивами, зокрема й балади, талановиті співаки продовжували створювати і в часи Великої Вітчизняної війни. Їх підхоплювали широкі верстви, і вони ставали народними. Це стосується й балади «На Далекім Сході», записаної мною в с. Короваї. У ній батько на полі бою впізнає пораненого сина. У пісні «Йшли стрільці до бою», зафіксованої в західних областях України, батько впізнає вбитого сина. У полтавській версії – син живий, але помирає від ран:

1. На Далекім Сході
Батько воював,
Він здалека бачив,
Як боєць упав.
2. Він здалека бачив,
Як боєць упав,
Підійшов до нього, –
Син його лежав.
3. – Чи ти, синку, вбитий,
Чи ти, синку, спиш,
Чом до мене, сину,
Та й не говориш?
4. – Я, тату, не вбитий,
Я, тату, не сплю,
Болять мої рани,
Скоро я умру.
5. Болять мої рани,
Скоро я помру,
Зроби мені, тату,
Дубову труну.
6. Зроби мені, тату,
Дубову труну,

Пошли похоронку
Роду нашому.

7. Пошли похоронку
Роду нашому,
Нехай поминають
Синочка свого (КСК).

Також мотив невпізнання розкрито в баладі «Давно вже бої відгриміли» («Десь далеко бої відгриміли»), записаної в с. Сліпорід-Іванівка у двох варіантах. У цій пісні розкрито тему мародерства під час війни. Основними образами є мати й син. Мати після бою виходить у поле і обкрадає пораненого солдата, і лише потім розуміє, що то був її син. В обох варіантах балади, у завершенні, слухачів сповіщають про майбутнє покарання матері:

1. Давно вже бої відгриміли,
І не чути вже стало гармат.
Із села повиходили люди.
Дехто вийшов своїх узнавать.
2. Вийшла, вийшла старая матуся,
Стала чоботи сина знімать.
А від ран було тяжко і больно.
Став він неньку просить і благать:
3. «Не знімай же, старая матуся,
Бо як тяжко і больно мені.
Я, напевне, тобі відгадаю,
Що й у тебе є хтось на війні».
4. Зняла чоботи з нього з шинелью,
І не глянула навіть в чоло.
І пішла крадькома мать-злодійка
У своє невелике село.

5. А наутро старий її каже:
«Добру вещь ти, стара, принесла». –
«Ось і гроші, якісь документи
Я у нього в кармані знайшла».
6. Розгорнули вони документи,
Там і карточка сина була.
Поблідніла старая матуся,
Похилилась з стульця вона.
7. А наутро всі дзвони дзвонили,
На селі вже й гудочки гули.
Там синочка-героя хоронили,
Матір-зłodійку в тюрму повели.

(вар. 1, ФКПС)

1. Десь далеко бої відкотились,
Що не чути вже стало гармат.
Із села повиходили люди.
Дехто вийшов своїх пізнавать.
2. Вийшла, вийшла старенька матуся,
Стала чоботи з сина знімать.
А від ран стало боляче і важко.
Став він неньку просить і благать:
3. «Не знімай же, старенька матуся,
Бо так боляче і тяжко мені.
Я, напевне, тобі відгадаю,
Що й у тебе є хтось на війні». –
4. «Правду кажеш, є в мене синочок.
Він з тобою був теж на війні.
Служив в армії він лейтенантом.
Ну, а чоботи нащо тобі?»

5. Зняла чоботи з нього з шинелью,
І не глянула навіть в лице.
І пішла крадькома мати-зłodійка
У своє невелике(-чке) сельце.
6. А наутро старий її каже:
«Добру вещь ти, стара, принесла». –
«Оці гроші, якісь документи
Я у нього в кармані знайшла».
7. Розгорнула вона документи,
А там карточка сина була.
Поблідніла старенька матуся,
Похилилась вона із стільця.
8. А наутро всі дзвони задзвонили,
І гудочки тихенько гули.
Там синочка-героя хоронили,
Матір-зłodійку в тюрму повели.

(вар. 2, ФКПС)

Експедиційний виїзд до Гребінківського району Полтавської області виявив активне побутування народної пісенності. Подніпровсько-полтавський спів зачаровує слухачів невимовною красою багатоголосого виконання, могутнім звучанням та різноманітністю репертуару. Особливою любов'ю у виконавців користуються весільні пісні, народні балади, необрядова пісенна лірика. Також виконавці пам'ятають соціально-побутові пісні: деякі наймитські, козацькі та чумацькі, чимало рекрутських та солдатських, якими проводжали молодих хлопців в армію та на війну.

За результатами експедиції виявлено велику кількість вояцьких балад. У кожному селі я фіксувала баладу «На горі стоїть хатина» (за «Частотним каталогом...» 23-БС-07 [2, с. 641–642]). Балада побутує в західних областях України, але

найбільше її записів здійснено саме на Полтавщині. Мотивний ряд записаних зразків досить широкий. Однак зауважимо, що більшість із них виявляє негативне ставлення виконавців до рекрутської служби, оповідаючи про різні аспекти згубного впливу цього явища на життя людей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рекрутські та солдатські пісні / упоряд. А. Л. Іоаніді, О. А. Правдюк. – К. : Наукова думка, 1974. – 624 с.
2. *Єфремова Л. О.* Частотний каталог українського пісенного фольклору : у 3 ч. – К. : Наукова думка, 2009. – Ч. 1. Опис. – 720 с.
3. *Єфремова Л. О.* Частотний каталог українського пісенного фольклору : у 3 ч. – К. : Наукова думка, 2009. – Ч. 2. Антологія-хрестоматія. – 480 с.
4. *Єфремова Л. О.* Частотний каталог українського пісенного фольклору : у 3 ч. – К. : Наукова думка, 2009. – Ч. 3. Показчики. – 511 с.
5. *Єфремова Л.* Вояцькі пісні: каталогізація, динаміка жанроутворення, російські та польські впливи // Матеріали до української етнології. – К., 2008. – Вип. 7 (10). – С. 67–79.

СПИСОК ІНФОРМАНТІВ

1. ЛВО – Левченко Валентина Олексіївна, 1945 р. н., м. Гребінка Гребінківського р-ну Полтавської обл. Народилася в с. Паризька Комуна Гребінківського р-ну Полтавської обл.
2. КДТ – колектив «Джерело», с. Тарасівка Гребінківського р-ну Полтавської обл. Керівник – Іванчук Юрій Миколайович.
3. КСМ – колектив «Солоспів», с. Мар'янівка Гребінківського р-ну Полтавської обл. Керівник – Ігнатович Тетяна Василівна.
4. КСК – колектив «Сусідоньки», с. Короваї Гребінківського р-ну Полтавської обл. Керівник – Запорожець Віра Іванівна.
5. НКБГ – народний колектив «Берегиня», м. Гребінка Гребінківського р-ну Полтавської обл. Керівник – Луценко Неля Олександрівна.
6. ФКПС – фольклорний колектив «Перевесло», с. Сліпорід-Іванівка Гребінківського р-ну Полтавської обл. Керівник – Швець Віра Степанівна.

SUMMARY

The article is devoted to the results of the expedition, which took place in Grebinkivsky district (Poltava region) in August 2014. There are overviews of the area and the respondents of expedition, the number of recorded samples of oral folklore (including songs) – more than 200 songs with options. Also the attention is drawn to different genres of collected material.

Following the fervor of modern social and political events in Ukraine, the material is based on military motifs and images of folk songs, recorded in the village Grebinka etc., which belong to different genres of song tradition. The analyzed material, leads to the conclusion that military motifs are present even in part of wedding songs. Although they are only disclosed in the presence of the image of «the enemy» and calling them «don't cross the road».

Military motifs are widely represented in ballads. The texts of ballads are mostly analyzed in the article. In ancient ballads shooter separates a pair of doves. Later ballad lyrics tell about a girl, who farewells her sweetheart, but he decides not to return and gets married in a foreign land. She curses him, because she has a small child. This motif of family and household ballads often reveals by the image of mother. Mother farewells her son to the army, and yet when he in the campaign, she does everything to drive out her daughter-in-law. The second version of this motif – son returns from a hike, he's married and mother tries to poison her daughter-in-law, a strange woman, but poisons her own son.

Military motifs found vivid expression in Cossack songs and ballads, including the death of a Cossack in war, when his body remains in the open field. This is referred in particularly new recorded ballad «From the mountains, from the mountains» where the deceased Cossack mourn three women: mother, sister and wife. The most widely this motif is covered in the social and domestic songs, in recruiting and soldiers' songs. Some traditional recruiting and soldier songs remained in the memory of performers incomplete. Surviving fragments sometimes are difficult to identify with this layer of folk songs. So in fragment of the song «Oh in a meadow», recorded in the village Tarasivka, it is about a girl who gave birth to a son, gave him «face, black eyebrows», but did not give happy fate. Among the achievements of the expedition, we note that the singer from the village Marianivka mentioned rare song «Oh on lan, on lan», in which widow keeps soldiers for a night. A motive of mother

farewells her son to arms find in then recruiting song «On late Saturday, on early Sunday» and «Cuckoo sings», where the mother asks her son to return from a hike, but he doesn't know, because his horse stumbled. Even now in the repertoire of folk singers of Poltava region recruiting song of XIX and early XX centuries are widely spread. These songs are about ballot, when the future recruit in the presence of officers pulls the lot fell («There are glass doors in reception»). In variant of the song, recruit is also asked about family, father, mother. The military ballad «A house in the mountains» has the largest amount of variants. In this ballad a mother (Yaryna) doesn't recognize her crippled son, who returned from the war. Some songs and ballads that became national during the Great Patriotic War are «On the Far East» recorded in the village Korovai. A father on the battlefield recognizes his wounded son. In the western regions of Ukraine in song «There were archers to fight» a father recognizes the murdered son. In Poltava versions son is alive, but he dies from his wounds.

A motif of recognition is also reveals in ballad «It has long been fighting banged down», which was recorded in two versions in the village Sliporid-Ivanivka. The song refers to the subject of looting during the war. The main image is a mother and son. Mother after the fight goes to the field and robs the wounded soldier and then realizes that it was her son. In both cases, the ending notifies listeners that she has to be punished.

Among the recorded recruiting and soldiers' songs, occur translations and transliterations from Russian soldiers' songs, for example «The last day» (Grebinka), which became especially popular at the time of the First World and the Civil War in Russia. In general, in recruiting and soldiers' songs from Grebinka we see a negative attitude to singers and characters of songs to war and military actions. Lyrics and melodies are filled with grief and longing for those who go to war, wounded family and friends, for vulnerable widows.

Keywords: Poltava region, folk songs, social-domestic, recruiting and soldiers' songs, performers.